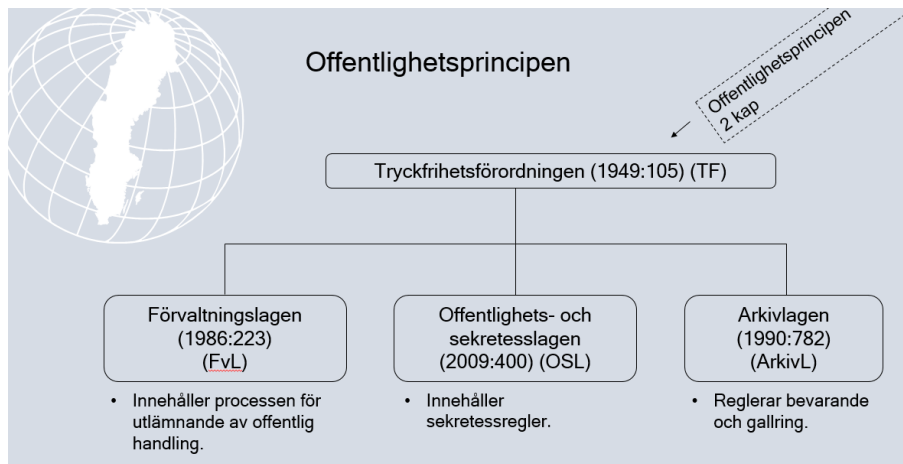

Pass 6: Forskningsjuridik

Allmänna handlingar och offentlighetsprincipen

Som introduktion för den här presentationen passar det bra att börja med en bild du känner igen. Vi har tidigare pratat om Offentlighetsprincipen, Förvaltningslagen, Offentlighets- och sekretesslagen och Arkivlagen. Vi ska nu titta på vad offentlighetsprincipen innebär i praktiken, med fokus på forskning och forskningsdata.

Offentlighetsprincipen finns som du redan vet i en av våra grundlagar, Tryckfrihetsförordningen, och är av det skälet inte förhandlingsbar. Offentlighetsprincipen innebär att allmänna handlingar ska lämnas ut när någon begär att få ta del av dem. Undantag kan bara göras när det finns en tillämplig regel i Offentlighets- och sekretesslagen.

I Arkivlagen anges vad som ska bevaras och när gallring får ske. Utan Arkivlagen skulle offentlighetsprincipen möjligtvis vara helt värdelös. Då hade myndigheter kunnat förstöra handlingar som man inte ville att någon skulle få ta del av. Men det sätter Arkivlagen stopp för.

Förvaltningslagen reglerar bland annat processen för utlämnande av allmän handling, det vill säga i vilken form handlingen ska lämnas ut, hur lång tid det får ta, med mera.

Handling

Men vad är då en handling? Man definierar handlingar som *information som är fäst vid en bärare*, till exempel papper eller ett digitalt medium. En

handling kan vara en framställning i skrift – som man kan läsa direkt – eller en bild, eller en upptagning. En upptagning är något som man kan ta del av endast med hjälp av ett tekniskt hjälpmedel.

Ett exempel på vad som kan menas med en upptagning är en logg i ett inpasseringssystem. Det är inte skrift och inte bild, men det är en upptagning. Jag kan läsa den här inpasseringsloggen med hjälp av en dator, så då är den i alla fall en handling. Det här exemplet kommer återkomma under resten av presentationen och fortsätta i nästa presentation.

Det här betyder att mycket forskningsmaterial är handlingar. Men det finns också en hel del forskningsmaterial som inte är handlingar. Ett exempel på det är så kallat humanmaterial, det vill säga blodprov eller andra fysiska prover från människokroppen. Blodprovet är inte en handling, däremot är alla värden som resulterar ur mätningar eller test av blodprovet handlingar så fort de fästs vid en bärare, till exempel en pappersremsa ur en analysmaskin. Likaså är mätvärden i ett elektroniskt system handlingar.

En handling kan i sig inte bli föremål för offentlighetsprincipen. För att man ska kunna begära ut en handling måste den vara en *allmän* handling.

När blir det en allmän handling?

En handling är allmän om den *förvaras* hos myndigheten och enligt Tryckfrihetsförordningens definition är *inkommen* dit eller *upprättad* där.

Att en handling "förvaras" kan ha både en fysisk och en logisk innebörd. Handlingen kan *fysiskt* befinna sig i vårt eget datasystem eller arkiv. Den kan även befinna sig hos oss *logiskt*, genom att den finns fysiskt hos någon annan myndighet, men i ett datasystem som vi har åtkomst till. Här kan vi ta LADOK-systemet som exempel: Genom att vi som lärosäte har åtkomst till LADOK-handlingar i andra lärosätens datasystem, så befinner sig handlingarna logiskt sett även hos oss. Och eftersom vi har tillgång till handlingarna, så har också allmänheten rätt att ta del av dem på samma sätt som vi.

Hela det här resonemanget baseras på rätten att begära att ta del av alla allmänna handlingar som en myndighet har tillgång till.

När vi har konstaterat att handlingen *förvaras* hos myndigheten, det vill säga att myndigheten har möjlighet att ta del av handlingen, då har vi lagt den första tegelstenen för att ta ställning till huruvida handlingen är allmän.

Därefter ska vi ta ställning till om handlingen är *inkommen till* eller *upprättad hos* myndigheten. En handling som är *inkommen till* myndigheten har någon annan skickat in. En handling kommer in i det skick som handlingen är och i samma ögonblick som handlingen kommer in till myndigheten blir den en inkommen, allmän handling. Jag vill poängtera det här, för det är inte ovanligt att människor tror att inkomna handlingar kan bli arbetsmaterial. Det kan de *aldrig* bli. De är i det skick de är.

Om det är myndigheten själv som skapat handlingen som en del av sin verksamhet är den *upprättad*. I Tryckfrihetsförordningen finns flera regler om när en handling anses som upprättad. Principen är att en handling blir allmän när den fått sin slutgiltiga form: när den är färdigbehandlad, har skickats iväg eller förmedlats på annat sätt, eller när det ärende som den tillhör är slutbehandlat. För vissa handlingar gäller andra regler, men det här är det generella. En handling som inte är färdigställd betraktas som arbetsmaterial och är då ännu inte allmän handling.

Är loggen från inpasseringssystemet, som vi nämnde tidigare, allmän, då? Ja... universitet har ett system där personalen kan se hur inpasseringar sker i de olika lokalerna. Så det är ju universitetet som är huvudman för själva inpasseringssystemet. De här loggarna förvaras hos universitetet, men kan man säga att de är inkomna hit eller upprättade här? När jag drar mitt passerkort och går in, så är det ju en person som gör det, och om jag är anställd vid universitetet och gör ett arbete här får man väl säga att när jag drar kortet så blir det en *upprättad* handling. Sedan kan man ju fundera på hur det är med studenterna, som inte anställda och därmed är tredje person inför universitetet. Så varje gång de visar upp sitt kort och passerar genom en dörr, så blir det en *inkommen* handling. Inpasseringsloggen är alltså en allmän handling.

Sammanfattningsvis är alltså en allmän handling en handling som förvaras, fysiskt eller logiskt, hos myndigheten och som är inkommen till eller upprättad av myndigheten. De flesta allmänna handlingar är offentliga i enlighet med offentlighetsprincipen, vilket betyder att vem som helst har rätt att titta eller lyssna på dem.

Utlämnande av allmän handling

Allmänheten har alltså rätt att ta del av allmänna handlingar. Viktigt att tänka på är att rätten att ta del av allmän handling i praktiken innebär att man har

rätt att *begära att få tillgång* till en allmän handling. Det är alltså inte så att myndigheter måste publicera alla sina allmänna handlingar på något tillgängligt ställe, exempelvis bibliotek eller internet. Det kan i vissa fall till och med vara olagligt, till exempel om materialet är skyddat av upphovsrätt som vi varit inne på i en tidigare presentation.

Allmänna handlingar ska alltså generellt lämnas ut till den som begär att få ta del av dem. Handlingar som inte är allmänna ska däremot inte lämnas ut. Exempel på handlingar som inte är allmänna inkluderar handlingar som inte förvaras hos myndigheten, personliga brev, anbud med mera och handlingar som bara förvaras som ett led i teknisk lagring eller som säkerhetskopior. Om handlingarna inte är upprättade, till exempel utkast och minnesanteckningar, eller är tidskrifter eller del av ett bibliotek, är de inte heller allmänna.

Men även för allmänna handlingar finns det undantag från offentlighetsprincipen. De regleras i OSL, Offentlighets- och sekretesslagen, som vi kommer att prata mer om i nästa presentation.

I exemplet med inpasseringsloggarna så får vi en fråga från en person om att få ta del av loggarna. Vi har redan konstaterat att loggarna är allmänna handlingar så enligt offentlighetsprincipen är utgångsläget att de ska lämnas ut vid begäran. För att kunna hitta uppgifterna som personen efterfrågar börjar vi med att fråga om det är någon särskild tidpunkt som personen vill ha ut loggarna för. Det visar sig att personen vill kunna se alla in- och utpasseringar för en viss person sent på kvällen. Då börjar vi undra om det kanske handlar om förföljelse, vilket gör att vi inte känner oss helt bekväma med att lämna ut uppgifterna. Men för att neka ett utlämnande av allmän handling behöver vi ett lagstöd i Offentlighets- och sekretesslagen som vi pratar om i nästa presentation.

Sammanfattning

Den här presentationen har handlat om vad offentlighetsprincipen är och vad det innebär att lämna ut en handling som är allmän och offentlig. I nästa presentation kommer vi att titta närmare på när allmänna handlingar *inte* ska lämnas ut.